

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA, ÇEVRE SORUNLARI VE KÜRESEL ISINMA

BU SUNU PROF. DR. MEHMET KARAGÜL'ÜN DÜNYA EKONOMİSİ KİTABINDAN PROF.
DR. MAHMUT MASÇA TARAFINDAN DERLENMİŞTİR.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

- **Sürdürülebilir kalkınma;** doğanın bir parçası olan insan ile doğa arasındaki var olan tabii ilişkiyi bozmadan, kaynakları ve insanların geleceğini tüketmeden, diğer bir ifade ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını garanti eden bir kalkınma programıdır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın; sosyal, ekonomik, mekânsal, kültürel ve çevreyle ilgili çok yönlü boyutları olan bir yaklaşım olduğunu ortaya koymak zorundayız.

- Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın;
- Sosyal boyutunda sosyal sorumluluk,
- Ekonomik boyutunda, adil gelir dağılımı ve gıda arzının devamlılığının garanti edilmesi,
- Kültürel boyutunda ise olayın toplumsal ve ahlaki değer yargılarına dönüştürülmesi ve içselleştirilmesi,
- Nihayet, olayın çevre boyutunda ise çevresel duyarlılık karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda da ait olduğumuz çevreyle savaşmak yerine, onunla barışık bir hayat tarzının içselleştirilmesinin gereği ortaya çıkmaktadır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYI TEHDİT EDEN ALGILAR

- Süründürülebilir kalkınmayı tehdit eden ve dolayısıyla gelecek nesillerin yaşama imkânlarını bugünden tüketen bir hayat tarzı, büyük ölçüde insanoğlunun kendisini ve dolayısıyla ihtiyaçlarını yanlış tanımlamasından kaynaklanmaktadır.
- Çünkü gelecek nesillerin yaşama hakkını elinden alan bugünkü nesli bu tarzda yaşamaya iten temel saik, ihtiyaçların sonsuz ve temel amacın ise kar payını yükseltmek şeklinde tanımlanmasıdır.

A. SINIRSIZ OLAN İHTİYAÇLAR DEĞİL, İHTİRASLARDIR

- İnsan için **ihtiyaç**: insanın hayatını sürdürebilmesi için gereksinim duyduğu; beslenme, barınma, giyim, sağlık, eğitim, ulaşım, gezi, eğlenme vb. mal ve hizmetlerden oluşmaktadır. Dikkatlice düşündüğümüzde bu tür ihtiyaçların her birisi insanlar için sınırlıdır. Çünkü aynı zaman diliminde, yiyebileceklerimizin, giyebileceklerimizin, barınmada kullanacağımız evlerimizin, alacağımız eğitimin, vs. mutlaka belli bir sınırı vardır.
- Ancak insanların hayatında **sınırsız** olarak tanımlayabileceklerimiz; **istek, arzu, ihtiras** ve **sahip olma** güdüsüdür. Her şeyden önce bu tür algıların *ihtiyaç* olarak tanımlanması çok da doğru olmasa gerek. Daha çok mala, sermayeye ve daha büyük alana hükmetme arzusunu, ihtiyaç olarak değil, *ihtiras* olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.
- Çünkü bu tür arzu ve ihtirasların tatmin edilmemesinin insan hayatını tehdit eder, zorlaştırır bir yanı yoktur. Hatta bu tür ihtirasların tatmini, kaçınılmaz olarak başkalarının haklarına tecavüz anlamına da gelebilmektedir.

B. İKTİSADİ AMAÇ; KARI DEĞİL, FAYDAYI ÇOĞALMAK

- Firmalar için amaç; aşırı kar payı ile karı en yüksek seviyeye çıkartmak yerine, toplumsal faydayı çoğaltmak şeklinde öngörülebilirse, birçok iktisadi ve sosyal problem temelinden halledilebilecektir.
- Bunun için ise gerek eğitim sisteminin, gerekse kültürel faaliyetlerin, toplumdaki sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi yönünde düzenlenmesi adeta zorunluluktur. Bu konuda tabii olarak kamuya da çok büyük görevler düşmektedir.
- Hatta son yıllarda, gelişmiş ülkelerden çok daha köklü bir biçimde ülkemizde yürütülen özelleştirme uygulamaları, sosyal sorumluluk kaygısıyla çalışması gereken kamu kuruluşlarının, sırf kar güdüsüyle çalışan özel sektöre devredilmesi bu konuda kaygı verici bir başka gelişmedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA/HAYAT VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

- İktisatçılar olarak bizlerin küresel ısınma ve iklim değişimi konularına ihtiyatlı yaklaşmamız ~~daha tutarlı olacaktır.~~
- Çünkü yaşandığı iddia edilen iklim değişiminin döngüsel bir atmosfer olayı olabileceği kadar, gerçekten söylendiği gibi çok ciddi yansımaları olabilecek gelişmeler olması da mümkündür.
- Bir başka ihtimal ise yaşananların olduğundan çok daha ağır gösterilmesi ve böyle bir korku ile özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde baskı kurulmaya çalışılmasıdır.

- Süründürülebilir kalkınma için gerekli olan her türlü enerji ve hammadde yeterince doğada bulunsa dahi, eğer canlıların hayatını devam ettirebilmesi için uygun iklim olmadığı müddetçe sürdürülebilir kalkınmadan öte hayatın sürdürülmesi dahi mümkün olmayacaktır.
- **Küresel Isınma**
- Sanayileşme ile birlikte, kullanımı hızla artan petrol ve kömürden oluşan fosil yakıtlardan atmosfere salınan karbondioksit yüklü gazların, tabii döngü içinde emiliminin mümkün olmaması sonucu, atmosferde ayrı bir tabaka oluşturması söz konusu olmuştur. Oluşan bu tabaka ise normalde güneşten dünyaya yansıyıp da büyük bir kısmı geri dönen ışın ve ısının geri dönüşünü önemli ölçüde engellemektedir.
- Atmosferde biriken karbondioksit gazlarının geri dönüşünü engellediği güneş ışınlarının zamanla atmosferdeki ortalama ısının arttırması **küresel ısınma** olarak tabir edilmektedir.

- İklim değışikliği konusunda önlem almaya yönelik çalışmalar, ilk olarak 1970'li yıllarda başlamış ve konunun önemi ve ciddiyetine binaen alınması gereken önlemler konusunda Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın önderliğinde birçok konferans ve bilgi sunumları düzenlenmiştir.
- Bu tür faaliyetlerle kamuoyunun ve siyasi kadroların bilinçlendirilmesi hedeflenirken, böylelikle toplumsal duyarlılığın artmasıyla doğayla daha barışık bir hayat tarzının kabul görmesi amaçlanmaktadır.

B. KYOTO PROTOKOLÜ

- Bu konudaki ilk etkili girişim, 1997 yılında Japonya'da imzalanan Kyoto Protokolüdür. Kyoto Protokolü, sera etkisi oluşturan gazların salınımlarını (emisyon) kısmak üzere sanayileşmiş ülkelere çeşitli hedefler belirleyen uluslararası bir anlaşmadır.
- Söz konusu Protokole göre; sanayileşmiş ülkeler, 1990'daki salım oranlarını 2008–2012 yılları arasında yüzde 5 oranında azaltmayı taahhüt etmiş durumdadırlar.

- Protokole imza atan her ülke, kendi özgün hedefini tutturmaya söz vermiş olmaktadır.

- Avrupa Birliđi (AB) ülkelerinden mevcut salım oranlarını yüzde 8, Japonya'dan da yüzde 5 oranında azaltması bekleniyor. Rusya, başlangıçta protokolü imzalamamasına rağmen, Eylül 2004'te protokolü destekleme kararı almıştır.
- ABD ise Dünyada en fazla sera gazı salan ülke olmasına rağmen hala sözleşmeyi imzalamaktan geri durarak, hem Protokolün uygulanabilirliğini sıkıntıya sokmakta, hem de gelişmiş ülkeler tarafından dillendirilen kıyamet senaryolarının inandırıcılığının tartışılmasına yol açmaktadır.

- Türkiye ise uzun bir beklemeden sonra, Kyoto Protokolü'ü 26 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla kabul etmiştir. İlke olarak Türkiye'nin böyle bir kararı alması he ne kadar hoş olsa da olayın asıl sorumlularının henüz kabul etmediği bir protokolü ülkemizin kabul etmesi tartışılabilir bir tutumdur.
- Çünkü başta ABD olmak üzere asıl sorumlu ülkelerin üzerine düşeni yapmadığı müddetçe, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin alacakları önlemlerle, küresel ısınmanın önüne geçmek mümkün olmayacaktır.

KYOTO PROTOKOLÜNÜ İMZALAMAMAK ...!

- Küresel ısınmaya bağlı iklim değışikliği iddialarının, başta ABD olmak üzere, daha ziyade sanayileşmiş ülkelerden çıktığı bilinmektedir. Dolayısıyla beklenen odur ki öncelikle iddia sahibinin iddiasının ardında durması ve gereğini yapması gerekir.
- Buna rağmen, Dünya'daki Atmosfere salınan sera gazlarının yüzde 25'inden sorumlu tutulan ABD'nin Kyoto Protokolünü imzalamaktan imtina etmesinin ancak **iki nedeni** olabilir.
- **İlk sebep**, iddia edilen küresel ısınmanın olmadığı ya da kıyamet senaryosu yazdıracak derecede etkili olmayacağıdır ki önlem almaya gerek yoktur. Bu görüşü destekler nitelikte bazı eleştirilerin yapıldığını da hatırlatmak durumundayız.
- **İkinci ihtimal** ise her yönüyle çok daha can sıkıcıdır. Öyle ki gerçekten iddialar o kadar ciddidir ki bahsedilen önlemlerle dahi önüne geçilmesi olası değil. Başka çareler aramak gerekmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE YAŞLI DÜNYAMIZ

- Bugün yaşlı Dünyamızda:
- * Yaklaşık 700 milyon insana hala elektrik ulaşmıyor, 2 milyar insan modern enerjiden yararlanamıyor ve yaklaşık 2 milyar insan henüz telefonu göremedi.
- * Gelişmekte olan ülkelerin enerji ihtiyacı her yıl % 2,5 artıyor, bu taleplerin kömür, petrol, gaz gibi fosil yakıtlarla karşılanması durumunda atmosfere daha fazla karbondioksit ve diğer sera gazları karışacaktır.
- * Dünya nüfusunun üçte biri açlıkla savaşıyor, 2 milyar insan temiz ve besleyici yiyeceklerden yoksun, 300 milyonu çocuk, 800 milyon insan kronik olarak yetersiz besleniyor.
- * Tarım politikaları neticesinde ürün çeşitliliğini azaldığı gibi doğada da biyo çeşitlilik giderek azalmaktadır.
- * Öte yandan, aynı tarlaya her yıl aynı tohumu ekmek ve kimyasal gübreyi kullanmakla hem verim düşüyor hem de anız ve haşere mücadelesiyle toprağın tabii hali kayboluyor.

- Sürdürülebilir kalkınma penceresinden Dünya'nın mevcut haline baktığımızda pek de müspet olgularla karşılaşmamız mümkün gözükmemektedir. Çünkü yaşlı Dünyamız giderek hızla canlılar açısından yaşanabilir olma özelliğini kaybetmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma konusunda özellikle sanayileşmiş toplumların hiç vakit kaybetmeden önlem alma sorumluluğu bulunmaktadır.

TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

- Türkiye henüz kalkınmasını gerçekleştirememiş olmasına rağmen, birçok çevre problemiyle şimdiden karşı karşıya kalmış durumdadır. Önümüzdeki dönemde daha hızlı bir sanayileşme ve kalkınma programının uygulanması gerektiğini dikkate aldığımızda söz konusu çevresel sorunların giderek artacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.
- Bu bağlamda, yine son dönemde gelişmiş ülkelerin; çimento, madencilik, akü, otomobil gibi çevreyle barışık olmayan sanayi kuruluşlarını ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelere taşıma veya devretme çabası içinde olduğu dikkate alındığında olayın ciddiyeti çok daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.
- Bu noktada, çevre kaygısıyla her türlü sanayi ve kalkınma çabasının önüne mi geçelim gibi bir soruya karşılık, hayır demek zorundayız. Ancak bu konuda bıçak sırtı dengeyi de bir şekilde korumamız gerektiğinin bilincinde olduğumuzu idrak etmek durumundayız. Çünkü ne kalkınma için çevre, ne de çevre için kalkınma feda edilebilecek bir olgu değildir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRECİLİK İKİLEMİ

- Temel ilke ve amaç itibariyle son derece anlamlı olan sürdürülebilir kalkınma duyarlılığı, maalesef birçok konuda da suiistimal edilebilmektedir.
- Öncelikle şunu belirtmek durumundayız ki iktisadi anlamda; az gelişmiş, gelişmekte olan ve sanayileşmiş toplumların bu sürece katılma şartları bir birinden oldukça farklıdır. En azından yarışa aynı noktadan başlamamaktadırlar. Dolayısıyla bu noktadan sonra sanayileşmenin ve kalkınmanın şartlarını değiştirmek ciddi bir haksız kazanç anlamına gelmektedir.
- Çünkü şimdiye kadar hiçbir çevresel duyarlılık göstermeden hem kendi çevrelerini hem de diğer ülkelerin doğal kaynaklarını hoyratça kullanarak iktisadi kalkınmasını tamamlayan ülkeler, şimdi bizim gibi ülkelere sınırlı miktardaki sanayileşme çabaları için çevresel duyarlılık talep etmektedirler.
- Bütün bunlara karşılık, kendi ülkelerindeki kirli sanayii bizim gibi ülkelere taşıma konusunda hiçbir çekince taşımamaktadırlar.

- Tarih boyunca her zaman, insanları yönetmede ve yönlendirmede *korkutma* en temel araç olarak kullanılmıştır. Çünkü insanoglunun davranışlarını kontrol etmede korkutma, mükâfatlandırmaya nispetle her vakit daha etkili olmuştur.
- Bu nedenle olacak ki bilinen doğal kaynak rezervlerinin artan hızla kullanılması ve çevre koşullarında görünür olumsuzlukların yaşanmasının, insanlığı gelecek adına korkutmada çok etkili bir araç olarak kullanıldığını açıkça görmekteyiz.
- Fakat söz konusu olumsuz çevresel etkileri, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, en aza indirecek önlemleri almak yerine, kıyamet haberciliği yaparak ve toplumu korkutarak yeni bir dünya düzeni kurma yaklaşımı ile *sürdürülebilir kalkınmanın* yeni bir ideoloji haline getirilmeye çalışıldığına şahit olmaktadır.

- Bu çerçevede çevre duyarlılığı ne kadar masum bir tepki ise reel üretime dönük ~~iktisadi yatırım yapmak da bir o kadar zaruri ihtiyaç olduğunu~~ belirtmek durumundayız.
- Dolayısıyla amaç “bağcıyı dövmekten çıkıp üzüm yeme” aşamasına taşınmalıdır. Bu da ancak; ne pahasına olursa olsun her türlü yatırım girişimini, çevresel bahanelerle engellemek şeklinde değil, çevresel maliyeti en aza indirecek proje teklifleriyle yapıcı eleştiriler şeklinde yapılmalıdır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN MUHTEMEL POLİTİKALAR

- **Sosyal İçerikli Politikalar**
- Sürdürülebilir kalkınma programının sosyal yönü bir hayli fazladır. Çünkü konunun temel felsefesinde, bugünkü neslin gelecek nesillere karşı sorumluluğunun farkına varması ve bunun için kendi refahından kısarak belli bir maliyete katlanması bulunmaktadır.
- Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için toplumun gelecek nesiller adına fedakârlık yapma bilincinde ve arzusunda olması gerekmektedir. Bu da ancak **sosyal sorumluluk bilincinin gelişimi** ile mümkündür.

SOSYAL SORUMLULUK BİLİNCİNİN GELİŞİMİ

- Sosyal sorumluluğun gelişimi konusunda gerçekleştirilmesi gerekenler, öncelikle eğitim sisteminin bu doğrultuda programlanmasına bağlıdır.
- Ayrıca gerek ülke içi ve gerekse ülkeler arasında ekonomik ve siyasi çatışmaları asgari düzeye çekmek zorunludur. Bunun için ise gelir dağılımının adil olması, yoksulluğun ve açlığın önüne geçilmesi temel ihtiyaçlardandır.
- Çünkü kendisine karşı milli ve milletlerarası ortamda haksızlık yapıldığını düşünen bir kişiden başkaları için fedakârlık yapmasını beklemek beyhude bir davranış olacaktır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA YERİNE SÜRDÜRÜLEBİLİR HAYAT

- *Süründürülebilir kalkınma* düşüncesi ve programı, her ne kadar masum ve kabul edilebilir bir yaklaşım olarak görülse de alternatifi olarak yerine sürdürülebilir hayat fikrinin ikame edilmesinin hiç de beyhude olmadığı görülecektir.
- Çünkü *kalkınma* olgusunda hep daha fazla tüketmek ve bunun için üretim yapabilmek düşüncesi bulunmaktadır.
- Bu ise doğal olarak, tabiatın daha fazla tahrip edilmesiyle mümkün olabilecek bir eylemdir.
- Dolayısıyla hep daha fazla kazanma, üretme ve tüketme ön kabulüne dayanan bir iktisadi hayat tarzı ile doğanın yaşanabilirliğini devam ettirmesi oldukça zor görülmektedir.

- Ancak bunun yerine, “sürdürülebilir hayat” anlayışına dayalı bir iktisadi yaklaşım tarzında ise temel hedef kalkınmak değil, hayatın devamlılığı olacaktır.
- Böyle bir hayat tarzında iktisadi hedef, yüksek kar ve sermaye birikimi değil, toplumsal faydayı çoğaltmak olmak zorundadır.

MADDİ KAYNAK İÇERİKLİ POLİTİKALAR

- İster sürdürülebilir kalkınma, isterse sürdürülebilir hayat olarak yola çıkalım her ikisinde de insanoğlunun maddi dünya varlıklarına gereksinimi kaçınılmazdır. Dolayısıyla insanoğlu her halükarda maddi kaynaklarla olan ilişkisini rasyonel bir ayağa oturtmalıdır.
- Bu konuda yapılması gerekenleri de genel içerikli olanlar ve dar alan mahiyetinde olanlar şeklinde iki kategoride ele almamız mümkündür.

DOĞAYA KARŞI GENEL TUTUMUMUZ

- Canlıların ihtiyaç duyduğu tabii ortamın devamlılığı temel şarttır.
- Bu bağlamda yapılması gerekenleri:

- * Doğru enerjiyi doğru tüketiciye ulaştırmak,
- * Enerjide doğru kullanma bilincini geliştirmek,
- * Güneş, rüzgâr ve su gibi yenilenebilir ve tabii düzenle barışık enerji kaynaklarının, yaygınlaşması için teknolojik, eğitim ve ekonomik içerikli tedbirler almak ve hatta küçük yerleşim yerlerinin ve ailelerin kendi enerjilerini yerel imkânlarla karşılamalarını teşvik etmek,
- * Hammadde kullanımında ise azami verimliliğe ve tasarrufa yönelmek,
- * Özellikle kullanılan maddi kaynakların geri dönüşümü konusunda, toplumsal duyarlılığı arttırmak, olarak sıralamak mümkündür.

ALAN POLİTİKALARI

- **Su:** Deniz, kıyı ve tatlı su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ile su kaynaklarına ve temizlik hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi, desteklenmeli ve bu çerçevede uygun yerel, milli ve bölgesel su yönetimi politikalarına ihtiyaç bulunmaktadır.
- **Enerji:** Yoksulluğu azaltmak kapsamında yerel, ulusal ve küresel düzeylerde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılacak için enerjinin yoksulluğu azaltmada kullanılmasını destekleyen milli politikalar oluşturulup desteklenmelidir. Ayrıca bu politikalar güçlendirilerek, enerji hizmetlerinin adil paylaşımı sağlanmalıdır.

- **Coğrafi Alan Yönetimi:** Toprak kaybı, kırsal kesimde yoksulluğun önde gelen nedenlerinden ve aynı zamanda sonuçlarından biridir. Bu kısır döngüyü kırmak ve yoksulluğu azaltmak için sürdürülebilir toprak yönetimini yaygınlaştırmaya ve toprağa dayalı eko-sistemin bütünlüğünü korumaya yönelik faaliyetler desteklenmelidir.
- **Biyolojik Çeşitlilik:** Bir yandan çevrenin kirlenmesi, diğer yandan iklim değişikliğinin etkileri ve ayrıca bilinçsiz kullanım, tabiatta var olan birçok bitki ve hayvan türünün neslinin kesilmesi ya da oldukça asgari düzeylere inmesine sebep olmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin azalması olarak tanımlanan bu menfi süreç, doğrudan ve dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma ile birlikte insan hayatının geleceğini tehdit eden bir durumdur.
- Biyolojik çeşitliliğin azalması, doğrudan insanoğlunun gıda güvenliğini tehdit eden bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla özellikle bölgesel ve küresel ölçekte yaşanan ve giderek genişleyen yoksulluğun azaltılması mücadelesinde, biyolojik çeşitliliğin korunması son derece önemli bir husustur.

- **Kimyasallar:** Kimyasalların kullanımını, asgariye indirme çabaları ile birlikte, uygun teknoloji seçimi ile doğaya bırakılacak atıklarının azaltılması yönünde çaba sarf edilmesi zorunludur.
- **İklim Değişikliği:** sanayileşme ile birlikte fosil yakıtların tüketiminin artması ve bunların atıklarının özensizce doğaya salınması neticesinde oluşan sera gazları sebebiyle, küresel ısının uzun yılları ortalamasının artmasıdır.
- Bu artışla birlikte iklim değişikliği kaçınılmaz olmakta ve netice olarak ise yaşanabilir alanlar daralırken, bitki ve hayvan çeşitliliğinde de azalmalar kaçınılmaz olmaktadır. Bu konuda yapılması gerekenler öncelikle sanayileşmiş toplumların sorumluluğunda olmasına rağmen, ilgili ülkelerin bu konuda gerekli hassasiyeti yeterince göstermeyişi geleceğe dönük kaygıları arttırmaktadır.

